

Частина VI

ЗАРУБІЖНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД

УДК 37.013(438)

С. О. Сисоєва

ПРОБЛЕМИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ПОЛЬСЬКИХ УЧЕНИХ

Проаналізовано педагогічні дослідження польських учених, в яких розглядаються культурологічні проблеми освіти. Показано, що дослідження польських учених спираються на вагомі здобутки польської педагогічної науки і практики щодо впровадження культурологічного підходу в освіті. Особлива увага у дослідженнях польських учених приділяється полікультурній та міжкультурній освіті на пограниччі; формуванню у людини багатовимірної ідентичності; різним аспектам теорії і методики міжкультурної освіти. Вирішенню проблем полікультурної освіти у Республіці Польщі сприяє чітке розмежування понять полікультурної та міжкультурної освіти, визначення на законодавчому рівні понять народної меншини, етнічної групи тощо.

Ключові слова: міжкультурна освіта; міжкультурність; полікультурна освіта; полікультурність.

Полікультурність є багатством і шансом для розвитку кожного суспільства і кожної людини, але може бути також і причиною конфліктів, війн, трагедій. Заходом підготовки людей до життя у полікультурному світі повинна стати освіта.

Тадеуш Левовицький

Глобалізаційні та інтеграційні процеси у світі, всеохоплююча інформатизація вимагають від людини умінь жити серед Інших, співпрацювати з тими, хто відрізняється культурою, традиціями, релігією, мовою тощо, оскільки в епоху глобалізації відбувається істотне розширення спектру професій, пов'язаних із міжкультурними комунікаціями. Міграція населення планети, створення глобальних комунікаційних мереж і корпорацій, реалізація міжкультурних проєктів призводить сьогодні до того, що будь-яка професійна діяльність здійснюється у полікультурному контексті.

Метою даної статті є аналіз праць польських педагогів з проблеми полікультурної освіти.

Аналіз проблеми. У педагогічній теорії та практиці польської науки проблемі полікультурності і міжкультурності в освіті приділяється значна увага. Навчальні курси з педагогічної культурології, міжкультурної педагогіки, інтелектуальної культури тощо введені до навчальних планів підготовки фахівців за напрямом «Педагогіка». Тадеуш Левовицький, фундатор напряму дослідження проблем полікультурної і міжкультурної освіти у Республіці Польща, у своїй праці «Освіта в умовах полікультурності – від асиміляції до міжкультурної освіти та багатовимірної ідентичності» зазначає, що у сучасному світі явище полікультурності стає всеохоплюючим (Lewowicki T., 2012). У зв'язку з цим у багатьох полікультурних суспільствах реалізуються

різні моделі освіти. Освіта, а особливо шкільна, веде до асиміляції груп меншин і їх паралельного існування у процесі навчання та виховання. Разом із тим, учений наголошує, що цей процес не сприяє інтеграції цих груп. Полікультурна освіта, на думку Т. Левовицького, у наш час переживає кризу. Саме тому перспективні позитивні суспільні зміни та інтеграція пов'язуються не з полікультурною освітою, а освітою міжкультурною.

Ідеї розвитку міжкультурної освіти, її відмінності від освіти полікультурної розглядаються і в інших роботах автора, таких як: «Полікультурність та освіта – традиція і витоки полікультурної освіти», «Полікультурність та освіта – перспективи міжкультурної освіти», «Учителі в умовах полікультурності – труднощі та чинники успіху», «Полікультурність і освіта – загальні проблеми та польський і український контексти», «Про досвід полікультурної освіти й перспективу міжкультурної освіти і педагогіки» та інших (Левовицький Тадеуш, 2012).

Значну увагу культурологічним проблемам освіти як у цілому, так зокрема й аспектам полікультурної та міжкультурної освіти, приділяє відомий культуролог Республіки Польщі Януш Гайда. У своїй роботі «Полікультурність у контексті сучасних викликів гуманістично-антропологічній освіті» вчений розкриває сутність та складний характер сучасної культури, основні прогалини полікультурної та міжкультурної освіти, серед яких – звернення виключно до постмодерністської філософії культури та ігнорування інших напрямів, зокрема педагогіки культури (Gajda J., 2012). Учений наголошує на доцільності використання гуманістично-антропологічної концепції освіти як основи сучасного напряму педагогіки – педагогіки культури, яка виступає альтернативним напрямом до полікультурної освіти.

Привертає увагу також такий аспект у дослідженнях польських учених, як полікультурність праці та локального середовища. Професор Генрік Беднарчик розкриває цю проблему, спираючись на досвід європейського співробітництва в освіті (Bednarczyk H., 2012). У своїй роботі він подає результати досліджень щодо реалізації європейських проектів у селищі Сицина і розкриває особливості неформальної освіти у процесі професійної роботи, аналізує, як забезпечується активність сільського середовища в епоху Інтернету та глобалізації, подає окремі приклади полікультурності та сприймання інших культур у Республіці Польща та європейських країнах. Цікаво, що Г. Беднарчик звертає увагу на освітні потреби й ефекти інформативної освіти дорослих в Європі, зокрема, у контексті трансляції культурного досвіду між поколіннями.

Варто підкреслити, що у дослідженнях з полікультурної і міжкультурної освіти польських учених підкреслюється, що місія вищої освіти щодо забезпечення й розвитку академічної мобільності може ефективно реалізується на засадах міжкультурної освіти. Вища освіта є однією зі сфер суспільно-господарського життя, яка розвивається надзвичайно динамічно. Освіта і наука, як зазначає Барбара Грабовська, відіграють усе важливішу роль у процесах розвитку суспільства, тим самим збільшуючи попит на вищу освіту (Grabowska B., 2013). У Республіці Польща в останні 20 років спостерігається майже п'ятикратне зростання числа студентів. На думку Барбари Грабовської, це відбулося за рахунок зниження якості вищої освіти. Досліджуючи розвиток вищої освіти в умовах суспільних змін, дослідниця звертає увагу на необхідність формування почуття національної ідентичності молоді на пограниччі.

В останніх працях польських учених розглядається проблема формування у людини багатовимірної ідентичності. Міжкультурна освіта, на думку Т. Левовицького, спрямована на утвердження сучасного розуміння ідентичності (Lewowicki T., 2012). Традиційно ідентичність пов'язують переважно з національністю, державою, релігією. Нині все більшого значення набуває тенденція поєднання різних вимірів ідентичності – сімейного, місцевого, регіонального, національного або етнічного, державного та громадянського, релігійного, світоглядного, європейського.

Польськими вченими приділяється увага таким аспектам формування ідентичності, як: розвиток відчуття національної ідентичності мешканців пограниччя, зокрема польсько-литовського (Урсула Намьотко); ідентичність студентів у ситуації культурних змін (Емілія Жилкевич); культурна ідентичність як основа та елемент освітньої стратегії в полікультурних відносинах (Маріан Новак); суспільна ідентичність – бар'єр чи допомога у формуванні позитивних міжкультурних зв'язків

(Джоланта Мілюска); міжкультурна освіта як один із способів розвитку Я-ідентичності в суспільстві (Йоланта Суходольська); формування почуття культурної ідентичності в учнів (Габрієла Пехачек-Огерман, Ізабела Кземінська-Возняк); діагностика соціально-культурної ідентифікації у контексті міжкультурної освіти (Мирослав Собецький). Динаміка суспільних змін у Середній Європі ставить перед освітою нові завдання, одним з яких є підготовка учнів до життя в умовах культурної диференціації. М. Собецький пропонує авторський підхід до дослідження соціально-культурної ідентифікації. Ідея дослідження базується на одночасному врахуванні чотирьох вимірів ідентифікації: регіонального і національного, релігійного та європейського. Разом ці виміри складають ідентифікаційний профіль. У результаті застосування методу автором було виокремлено 15 типів ідентифікаційного профілю.

Аналізуючи дослідження польських учених із культурологічних проблем освіти, не можна не звернути увагу на відмінність змісту понять полікультурної і міжкультурної освіти і на те, яка увага надається сьогодні польськими педагогами проблемам саме міжкультурної освіти (Sysojewa S., 2012). Для підтвердження нашої думки наведемо тематику досліджень у галузі міжкультурної освіти у Польщі: наближення освітніх реформ до національних та етнічних меншин як перспективи міжкультурної освіти; міжкультурна освіта – політичний та ідеологічний контекст, педагогічна ідея, суспільний досвід та освітня практика (Тадеуш Левовицький); образ толерантності у перспективі міжкультурної освіти (Стефан Мешальський); суспільна семіотика та міжкультурна освіта (Мирослав Собецький); методи сучасної філософії в дослідженнях основ міжкультурної освіти (Урсула Моршчинська, Войцех Моршчинський); трансформація соціальної та освітньої політики в контексті міжкультурної освіти (Зенон Ясінський); полікультурна школа – можливість реалізації міжкультурної освіти в I-III класах (Анна Гайдзіца); місце релігійної освіти в освітній політиці полікультурної Європи (Анела Розанська); казки у міжкультурній освіті дітей дошкільного та молодшого шкільного віку – методичні аспекти формування вразливості на відмінність (Ганна Млинарчук-Соколовська).

Увага приділяється також вивченню досвіду полі- і міжкультурної освіти в інших країнах Європейського Союзу, зокрема таким аспектам цієї проблеми: полі- або міжкультурне навчання в сучасній Європі – соціоосвітні аспекти (Яцек Куземпа); мульти або міжкультурне навчання в сучасній Європі – соціоосвітній контекст (Ясек Курзепа); європейські тенденції та норми прийняття освітніх реформ (Урсула Моршчинська).

Варто підкреслити, що роботи польських дослідників з міжкультурної освіти значною мірою

адресовано педагогічній практиці з відповідними практичними рекомендаціями. У цьому контексті вагомою є праця Єви Огородської-Мазур «Реформа системи освіти та міжкультурне виховання в інтегрованому навчанні у початковій школі», у якій автор проводить критичний аналіз освітніх реформ у Польщі від 1999 року і на його основі виокремлює позитивний досвід, проблеми та перспективи інтегрованого навчання молодших школярів (Ogrodzka-Mazyg E., 2013). Особлива увага приділяється навчальним програмам та їхній практичній реалізації в I-III класах; концепції інтегрованого навчання; реалізації міжкультурного виховання у процесі інтегрованого навчання. Науковець наводить конкретні приклади ефективної педагогічної практики та найкращих авторських програм з міжкультурного виховання, що були впроваджені від кінця 90 років XX століття в початковій школі.

Таку ж практичну спрямованість має й праця Леандри Корчак «Міжкультурна освіта у початковій школі № 52 м. Варшави: інтеграція в'єтнамської та польської спільнот», у якій висвітлюються напрями практичної реалізації міжкультурної освіти у школі, де навчаються в'єтнамські діти (Korczak L., 2012). На уроках й заняттях учні ознайомлюються з польськими та в'єтнамськими традиціями й обрядами, вчать проявляти толерантність та повагу до інших, усвідомлювати власну цінність та національну ідентичність. Заняття не тільки спрямовані на розширення знань учнів щодо польської та в'єтнамської культури, а й сприяють інтеграції місцевої в'єтнамської спільноти в культурне середовище Польщі.

Особливістю польських досліджень проблеми полікультурності є увага до полікультурного середовища пограниччя. Значний внесок у розвиток ідей міжкультурної освіти, дослідження освітніх проблем етнічних груп, польського пограниччя зробив відомий польський вчений Єжи Нікіторович, який ґрунтовно дослідив освітні виклики полікультурного суспільства у контексті міфології східного пограниччя. Книга цього вченого «Етнічні групи у полікультурному світі», на думку Професора Войчеха Дж. Буршти, є працею оригінальною і нетиповою, оскільки поєднує дослідницькі підходи з енциклопедичним знанням та у максимально стислому обсязі ґрунтовно розкриває фундаментальні знання про етнічні групи і національні меншини у цілому світі (Nikitorowicz J., 2010).

Також прикладом досліджень культурних традицій пограниччя є праця Дороти Місеюк, Йоланти Мушинської «Культурні традиції в сім'ях пограниччя. Трансмісія упадку національної культури», у якій аналізується культурна ідентичність у ситуації історично утвореного пограниччя, де протягом віків співіснували різні культурні угруповання (Misiejuk D., Muszynska J., 2012). На основі аналізу та інтерпретації інтерв'ювання щодо

типу трансмісії культурного упадку, проведеного в окремих сім'ях, охарактеризовано культурну ідентичність у структурі національної ідентичності поколінь білоруської меншини. Цінність роботи полягає в тому, що авторами описується культурна ідентичність, яка досліджувалась із покоління в покоління, що, в свою чергу, дозволило виокремити три моделі соціалізації, характерні для досліджуваної групи сімей. Як доповнення до аналізу процесів соціалізації та культурологізації сімей білоруської меншини на основі життєвого досвіду окремих представників різних поколінь досліджуваної групи подано оцінку суспільної та освітньої ситуації білоруської меншини у Республіці Польща.

У працях польських учених підкреслюється роль учителя у вирішенні полікультурних проблем суспільства і важливість його підготовки до роботи у полікультурному середовищі. Геневефа Коч-Сенюх у своїй праці «Міжкультурна комунікація як особлива цінність в освіті вчителів» наголошує, що сучасний діалог культур в суспільстві зумовлює багатовимірну перспективу культурознавчого аспекту підготовки вчителів (Koc-Seniuch G., 2010). Саме тому постає завдання щодо створення авторських, оригінальних програм підготовки вчителя, які стали б основою щодо озброєння вчителів знаннями й компетенціями, котрі дають змогу ефективно брати участь у взаємодії з представниками інших країн і культур. Дослідниця розглядає міжкультурні комунікації у широкому їх розумінні та підкреслює, що проблеми міжлюдської комунікації спричинені різницею у системі цінностей, позицій, звичаїв, преференцій і упереджень різних етнічних і суспільних груп.

Висновки. Аналіз висвітлення культурологічних проблем у педагогічних дослідженнях польських учених дозволяє зробити такі висновки:

- тематика досліджень польських учених концентрується на проблемах полікультурної і міжкультурної освіти, спираючись на вагомий здобуток польських педагогів і практиків щодо впровадження культурологічного підходу в освіті;
- особлива увага у дослідженнях польських учених приділяється полікультурній та міжкультурній освіті на пограниччі; формуванню у людини багатовимірної ідентичності; різним аспектам міжкультурної освіти (політичний, ідеологічний, методологічний, організаційний, практичний тощо);
- вирішенню проблем полікультурної освіти у Республіці Польщі сприяє чітке розмежування понять полікультурної та міжкультурної освіти, визначення на законодавчому рівні понять народної меншини, етнічної групи тощо;
- дослідження полікультурної та міжкультурної освіти у Польщі спрямовані як на вирішення внутрішніх проблем польської освіти, так і на вирішення проблем, пов'язаних з євроінтеграцією, відчуттям приналежності до європейської спільно-

ти, що є безумовно позитивним і має вагому збереження власної ідентичності, культури й традицій для польського суспільства. Разом із тим, процеси євроінтеграції актуалізують пошук шляхів

Література

- Тадеуш Левовицький** – *учений, педагог, громадський діяч*: бібліограф. покажч. / Уклад. і наук. ред.: С. О. Сисоєва, І. І. Соколова. – К., 2012 – 96 с.
- Bednarczyk H.** O wielokulturowosci pracy i srodowiska lokalnego – z doswiadczen edukacyjnej wspolpracy europejskiej / Henryk Bednarczyk // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S. 203-213.
- Gajda J.** Wielokulturowosc wciaz aktualnym wyzwaniem edukacji humanistyczno-antropologicznej / Janusz Gajda // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S. 91-117.
- Gajdzica A.** Zmiana spoleczna i opór wobec zmian w badaniach relacji w srodowiskach wielokulturowych / Anna Gajdzica // Teorie i modele badan międzykulturowych / pod red. T. Lewowickiego, A. Szczurek-Boruty, E. Ogrodzkiej-Mazur. – Cieszyn; Warszawa: UŚ, 2006. – S. 51–63.
- Grabowska B.** Szkolnictwo wyzsze w Polsce w swiecie mobilnosci i zroznicowania kulturowego / Barbara Grabowska // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої – Київ, 2013. – С. 107–119.
- Korczak L.** Edukacja międzykulturowa w Szkole Podstawowej Nr 52 w Warszawie: Integracja spolecznosci wietnamskiej i polskiej / Krzysztof Korczak // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S. 177 –185.
- Koć-Seniuch G.** Komunikacja międzykulturowa – wartość szczególna w kształceniu nauczycieli / Genowefa Koć-Seniuch // Paradygmaty oświatowe i edukacja nauczycieli / W. Kremien, T. Lewowicki, S. Sysojeva (red.). – Warszawa-Kraków, 2010 – S. 219-225.
- Lewowicki T.** Oświata w warunkach wielokulturowosci – od aszimilacji do edukacji międzykulturowej i wielowymiarowej tożsamości / Tadeusz Lewowicki // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S. 25 –45.
- Misiejuk D., Muszynska J.** Tradycje kulturowe w rodzinach na pograniczu. Transmisja dziedzictwa kulturu narodowej / Dorota Misiejuk, Jolanta Muszynska // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S. 295 –311.
- Nikitorowicz J.** Grupy etniczne w wielokulturowym swiecie / Jerzy Nikitorowicz / - Sopot, 2010 – 426 s.
- Ogrodzka-Mazyr E.** Reforma systemu edukacji a wzchowanie międzykulturowe w zintegrowanym kształceniu wczesnoszkolnym / Ewa Ogrodzka-Mazyr // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої – Київ, 2013. – С. 204–220.
- Sobecki M.** O diagnozowaniu identyfikacji spoleczyno-kulturowej w perspektywie edukacji międzykulturowej / Mirosław Sobecki // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S. 275 –295.
- Sysojeva S.** Kulturologiczna koncepcja oswiatologii w kontekście roswoju spoleczenstwa wielokulturowego / Swietłana Sysojeva // Ruch pedagogiczny. – № 1. Wyższa Szola Pedagogiczna ZNP. – Rok LXXXIII. – Warszawa, 2012. – S. 65 – 75.

References

- Tadeusz Levovytsky** – *scientist, educator, social activist*: bibliohraf. pokazhch. (2012). Uklad. i nauk. red.: S. O. Sysoieva, I. I. Sokolova. K., 96 p.
- Bednarczyk H.** (2012). O wielokulturowosci pracy i srodowiska lokalnego – z doswiadczen edukacyjnej wspolpracy europejskiej. Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). Warszawa, S. 203-213.
- Gajda J.** (2012). Wielokulturowosc wciaz aktualnym wyzwaniem edukacji humanistyczno-antropologicznej. Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). Warszawa, S. 91-117.
- Gajdzica A.** Zmiana spoleczna i opór wobec zmian w badaniach relacji w srodowiskach wielokulturowych / Anna Gajdzica // Teorie i modele badan międzykulturowych / pod red. T. Lewowickiego, A. Szczurek-Boruty, E. Ogrodzkiej-Mazur. – Cieszyn; Warszawa: UŚ, 2006. – S. 51–63.
- Grabowska B.** (2013). Szkolnictwo wyzsze w Polsce w swiecie mobilnosci i zroznicowania kulturowego. Os- vitni reformy: misiia, diisnist, refleksiiia / za red. V. Kremenii, T. Levovytskoho, V. Ohneviuka, S. Sysoievoi. Kyiv, S. 107–119.
- Korczak L.** (2012). Edukacja międzykulturowa w Szkole Podstawowej Nr 52 w Warszawie: Integracja spolecznosci wietnamskiej i polskiej. Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). Warszawa, S. 177 –185.

Koć-Seniuch G. (2010). Komunikacja międzykulturowa – wartość szczególna w kształceniu nauczycieli. Paradygmaty oświatowe i edukacja nauczycieli / W. Kremien, T. Lewowicki, S. Sysojeva (red.). Warszawa-Kraków, S. 219-225.

Lewowicki T. (2012). Oświata w warunkach wielokulturowości – od aszimilacji do edukacji międzykulturowej i wielowymiarowej tożsamości. Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). Warszawa, S. 25 – 45.

Misiejuk D., Muszyńska J. (2012). Tradycje kulturowe w rodzinach na pograniczu. Transmisja dziedzictwa kultury narodowej. Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). Warszawa, S. 295 – 311.

Nikitorowicz J. (2010). Grupy etniczne w wielokulturowym świecie. Sopot, 426 s.

Ogrodzka-Mazyr E. (2013). Reforma systemu edukacji a wychowanie międzykulturowe w zintegrowanym kształceniu wczesnoszkolnym. Osvitni reformy: misii, diisnist, refleksii / za red. V. Kremen, T. Levovytskoho, V. Ohneviuka, S. Sysoievoi. Kyiv, S. 204 – 220.

Sobecki M. (2012). O diagnozowaniu identyfikacji społeczno-kulturowej w perspektywie edukacji międzykulturowej. Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). Warszawa, S. 275 – 295.

Sysojeva S. (2012). Kulturologiczna koncepcja oświatologii w kontekście rozwoju społeczeństwa wielokulturowego. Ruch pedagogiczny. № 1. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP. Rok LXXXIII. Warszawa, S. 65 – 75.

С. А. Сысоева

ПРОБЛЕМЫ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ ПОЛЬСКИХ УЧЕНЫХ

Проанализированы педагогические исследования польских ученых, в которых рассматриваются культурологические проблемы. Показано, что исследования польских ученых опираются на весомые достижения польской педагогической науки и практики по внедрению культурологического подхода в образовании. Особое внимание в исследованиях польских ученых уделяется поликультурному и межкультурному образованию на пограничье; формированию у человека многомерной идентичности; различным аспектам теории и методики межкультурного образования. Решению проблем поликультурного образования в Республике Польша способствует четкое разграничение понятий поликультурного и межкультурного образования, определение на законодательном уровне понятий народной меньшинства, этнической группы и т.д.

Ключевые слова: межкультурное образование; межкультурность; поликультурное образование; поликультурность.

S. Sysoieva

PROBLEMS OF MULTICULTURAL EDUCATION IN POLISH SCIENTISTS' PEDAGOGICAL RESEARCHES

The article deals with the pedagogical research Polish scientists, which address the problem of cultural education. Research of Polish scientists rely on significant achievements of Polish science teaching and practice to implement cultural approach to education. Special attention is given to studies of Polish scientists multicultural and intercultural education at the border, forming a human multidimensional identity to various aspects of the theory and methods of intercultural education. Solving the problems of multicultural education in Poland contributes to a clear distinction between multicultural and intercultural education, the definition in law concepts of national minorities, ethnic groups, etc.

The analysis of coverage of cultural issues in educational researches of Ukrainian and Polish scientists leads to the following conclusions:

- *research themes of Polish scientists are concentrated on the problems of multicultural and intercultural education, based on the significant achievements of Polish educators and practitioners to implement cultural approach to education;*
- *special attention in Polish scientists studies is paid to multicultural and intercultural education at the border; formation in humans multidimensional identity; different aspects of intercultural education (political, ideological, methodological, organizational, practical, etc.);*
- *the study of multicultural and intercultural education in Poland aimed to solve the internal problems of the Polish education and to address problems related to European integration, a sense of belonging to the European community, which is certainly a positive and significant value to the Polish society. However, the process of European integration actualize finding ways to preserve their identity, culture and traditions of the Polish people;*
- *culturology of education as part osvitology aimed at studying the cultural problems of education and education as a part of culture, the unique socio-cultural phenomenon; creating educational and socio-cultural space*

for the development of humane and tolerant person with multidimensional identity, universal and national values that can live and work in a global multicultural space.

Keywords: *intercultural education; intercultural; multicultural education; multicultural.*

Рецензенти

Побірченко Н. А. – д. психол. н., проф.,

Чернуха Н. М. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2014

УДК 378,22

Н. В. Мосьпан

МАРКЕТИЗАЦІЯ ТА ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Представлено сучасний стан реформування вищої освіти в Європейському Союзі, а саме аналіз та відображення наслідків ринкових відносин та Європеїзації у вищій освіті. Визначено зовнішні та внутрішні проблеми вищої освіти на сучасному етапі. До яких слід віднести ринкові відносини у вищій освіті, які спрямовані на зміну характеру та ролі вищих навчальних закладів у суспільстві, недосконалість реформ у сфері вищої освіти та відсутність відповідної законодавчої бази, що створює перешкоди для розбудови справжнього Європейського освітнього простору.

Ключові слова: *вища освіта; вищі навчальні заклади; Європеїзація; маркетингізація; реформи.*

Вступ. Вищі навчальні заклади (ВНЗ) покликані служити на благо суспільства. Але за останні роки глобальний рух змінює характер і роль ВНЗ у суспільстві. ВНЗ були перетворені в більш потужні корпоративні мережі, орієнтовані на споживача, чий внесок у цінності суспільства зазнав серйозних випробувань (Robertson S., 2002). ВНЗ почали відповідати професійним інтересам у різних країнах, обслуговуючи ці інтереси також з функціональної точки зору. Вони стали учасниками формування професійного класу у заможних державах Європи та в інших країнах. Відповідно, у сучасних ВНЗ відбувається те, що їм запропоновано виробляти комерційно орієнтованих професіоналів, а не суспільні інтереси професіоналів. ВНЗ у даний час знаходяться під тиском, щоб перетворитися з «центра навчання на бізнес організацію з продуктивними цілями ... перетворити свої орієнтири від академічних до операційних» (Lynch K., 2006, p. 6).

Мета статті. У сучасному світі Європа все більше залежить від вищої освіти для управління соціально-політичної, культурної та економічної інфраструктури суспільства, доступ до вищої освіти стає все більш обов'язковою умовою для виживання. З огляду на це важливо проаналізувати характер вищої освіти в Європі в умовах ринкових відносин та Європеїзації. Відповідно *метою статті* є аналіз та відображення наслідків цих процесів у вищій освіті Європейського Союзу.

Аналіз досвіду США та Канади про маркетингізацію вищої освіти. Дослідники К. Лінч (Lynch K.) та С. Робертсон (Robertson S.) вказують на закономірність переходу вищої освіти на ринкові відносини. В умовах скорочення вартості обробної промисловості з точки зору прибутковості

інвестицій, і підйом вартості сектора послуг з боку масштабів і прибутковості, у даний час є наміри визначати освіту як ринковою (товарною) послугою (tradable service) по всьому світу. Причини для того, щоб зробити освіту ринковою досить прості. У 2000 році ЮНЕСКО оцінила освіту 2 трлн. \$ глобальною «промисловістю». Існує певний потенціал для стабільного прибутку, якщо така послуга можуть бути продана, особливо серед тих секторів суспільства, які можуть дозволити собі платити за це. Виходячи з цього, К. Лінч (Lynch K.) визначає освіту як послугу, що являє собою одну з основних нових можливостей для інвесторів з точки зору прибутку (Lynch K., 2006, p. 4).

Вивчаючи досвід США та Канади, К. Лінч (Lynch K.) та С. Робертсон (Robertson S.) вказують на існування низки негативних наслідків процесу маркетингізації у вищій освіті:

- Колонізація сердець та умів учених і студентів, що відбувається в університетах. Така колонізація стала можливою завдяки так званій неоліберальній політиці, яка приховує свій ідеологічний підтекст по відношенню до освіти в ім'я економічної ефективності.

- Життя студентів також стає більш спрямованим на економічній власній користі. Ідеологія студентів та викладачів працювати на благо людства серйозно зазнає змін, коли ВНЗ почали діяти як підприємницькі, чисто конкурентні бізнес-орієнтовані корпорації.

- Поступове зменшення розриву між комерційним і науковим у галузі досліджень. Злиття торгівлі та дослідження представлені у вигляді бажаної та необхідної, тому політика ВНЗ все більше спрямована на заохочення таких зв'язків.